

ARGUS

DE STEM VAN SPRAKELOZE WILDE DIEREN

INHOUD

3 *Jeen Poeder: Van onze voorzitter* Afscheidswoord van Jeen Poeder, die het bestuur van De Faunabescherming na veertien jaar gaat verlaten.

4 *Harm Niesen: Europese Grondwet voor de Kievit een stap terug?* Naar een verantwoord faunabeheer? In de Europese Grondwet worden plaatselijke tradities ongemoeid gelaten. Slecht nieuws voor de tegenstanders van het rapen van Kievitseieren.

5 *Marianne Thieme: Stem TEGEN de EU-Grondwet* De auteur legt uit waarom de EU-Grondwet qua dierenwelzijn en dierenrechten in vergelijking met de huidige regelgeving geen enkele verbetering betekent.

8 *Diederik van Liere: Roeken dagen uit* Een roekendeskundige vertelt over het wel en wee in het leven van de roek in een kolonie.

12 *Redactie: Eindeloze Veluwe opnieuw in de wachtkamer* Door het zwichten van de gemeente Nunspeet voor de druk van de jagers wordt de ontsnippering van de Veluwe opnieuw belemmerd.

14 *Jan Bouterse: Over natuurvriendelijke landbouw en agrarisch natuurbeheer* Pleidooi voor de terugkeer naar traditionele methoden voor landbouw, waarin wilde planten en dieren weer een kans krijgen.

18 *Marianne Thieme: Jachtsprokkels* Vaste rubriek over oude jachtverhalen en jachtboeken.

20 *Jan Bouterse: Onze meerkoeten* Natuur in de stad. Over planten en dieren in stedelijke gebieden in Nederland.

21 *John T Smit: Het vliegend hert* De resultaten van het recentelijk gehouden onderzoek naar Nederlands grootste en meest spectaculaire insect.

24 *Harry Voss: Jachthut van het kwartaal* Vaste rubriek.

Omslag De roek is een zeer omstreden vogel. Sommigen genieten van hun opmerkelijke sociale leven, anderen verafschuwen hun lawaaierige kolonies. In deze Argus vragen we aandacht voor de ecologie van deze bijzondere vogelsoort.

Zie pagina 8 t/m 11 (foto: Geurt Besselink)

Argus is het kwartaal tijdschrift van De Faunabescherming, Amstedijk Noord 135, 1183 TJ Amstelveen, Telefoon (020) 641 07 98. Argus wordt toegestuurd aan donateurs die minstens € 16,- per jaar betalen via Postbanknummer 116072 te Renkum. Sympathisanten betalen minstens € 5,- per jaar en ontvangen jaarlijks de fauna-Nieuwsbrief. Indien u De Faunabescherming testamentair wenst te gedenken, wordt u verzocht contact op te nemen met de penningmeester.

Donateursadministratie

Postbus 150, 6870 AD Renkum, Postbanknummer 116072. Bij betaling vanuit het buitenland dient men één van de genoemde codes toe te passen namelijk:
IBAN: NL36 of PSTB 0000 116072 of BIC: PSTBMLZ1

Secretariaat

Mw. A. P. de Jong, Amstedijk Noord 135, 1183 TJ Amstelveen, Telefoon (020) 641 07 98, Telefax (020) 647 37 00, E-mail: faunabescherming@wanadoo.nl

Penningmeester

Mw. I. v.d. Abeele, Korenbloemstraat 30, 6871 WE Renkum, Telefoon (0317) 31 84 87.

Bestuur

I. v.d. Abeele, R. Boeve-Bant, M.C.J. Bouterse, R. Busser, G.A. Ellenbroek, A.P. de Jong, N. Koffeman, H.H. Niesen, J. Poeder, R. Stockmann, M. Thieme, S.H.D. Voss.

Adviseur

G. Udo.

Medewerkers

Jan Bouterse, Niko Koffeman, Harm Niesen, Norman van Swelm, Marianne Thieme.

Redactieadres

Gerard Ellenbroek, Ratelaar 47, 7322 GM Apeldoorn, Telefoon (055) 360 36 06, E-mail: ga.ellenbroek@chello.nl

Fotoredactie

Rob Busser, Berkelsingel 5, 7201 BK Zutphen, Telefoon (0575) 51 54 62, Telefax (0575) 54 61 43, E-mail: studiorb@planet.nl

Website

www.faunabescherming.nl

Vormgeving

Rob Busser (studio RB), Zutphen.

Druk

Tesink bv, Zutphen.

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt de Fauna-Knipselkrant, een bloemlezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over jacht en faunabeleid. U kunt zich abonneren door overmaking van € 8,- per jaar op Postbanknummer 116072 ten name van donateursadministratie De Faunabescherming te Renkum, onder vermelding van 'Knipselkrant'. Voor de krant bestemde knipsels kunnen worden gestuurd naar: Fauna-Knipselarchief, Olieslagershorst 103, 7328 NM Apeldoorn.

Doelstelling

De Faunabescherming is een landelijke organisatie. Haar doel is een ethisch en wetenschappelijk verantwoord faunabeleid. De Faunabescherming tracht haar doel te bereiken door het bepleiten van verbetering in de wetgeving, het propageren van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het bekend maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties en publiek.

Afscheidswoord

Van onze voorzitter

Ik verdeel mijn verhaal in vier divisies

1 Twee onderafdelingen

Met plezier gedaan en het was ook heel belangrijk wat we hebben gedaan.

2 Het was niet altijd gemakkelijk

Veel tegenstand, onwetendheid en onwil bij anderen. We hebben (in het algemeen) niet bereikt, wat we graag zouden willen, namelijk de opheffing van onszelf. Ik las laatst een jubileum-lied, waaruit ik enkele zinnen zo kan citeren.

Vijf-en-twintig jaren is het reeds,

Onze club bestaat nog steeds!

Vijf-en-twintig jaren is het al,

Ik vrees dat het nog langer worden zal!

Maar laten we ons daarop niet blind staren. Daarover niet getreurd. We hebben wel heel wat gedaan. Lees onze jaarverslagen.

Er zal later niet van ons worden gevraagd, minachtend en neerbuigend: Wat hebben jullie nou helemaal bereikt? Maar... Hebben jullie je handen wel opgestoken en je klauwen wel laten wapperen, en je mond opgedaan, toen het nodig was en toen er de gelegenheid voor was. Nou, dat hebben we gedaan. Ook bij het referendum GW.

3 De problematiek van ons bestuur laat ik spreken uit enkele anekdotes en enige indrukken.

- Het waren voornamelijk brain storming sessions, beslist geen rustige, saaie ambtenarenvergaderingen. Van belang ook voor de volgende voorzitter. We hadden altijd veel gein en hebben veel gelachen, en heerlijk gesmikkeld. Voor dat laatste hartelijk dank aan Rita en Ineke.
- Het leek vaak op tien hard boiled eggs, die als één smakelijke omelet moest worden geserveerd.
- Ik voelde me vaak als een opperhoofd over tien generaals, vrijwel zonder legers, die het allemaal beter wisten dan ik.
- Nu een indruk: We waren vaak een kudde kamelen onder een groot kleed. Ik zat daar boven op de bult van al die bewegende bobbels en hobbelde voort; ik had de touwtjes in handen. Maar om te weten aan welk touwtje je moest trekken en hoe hard, was een moeilijke opgave. De opdracht was: gezamenlijk te komen ergens op een plek aan de horizon. Die enkele keren dat ik er niet bij kon zijn, ging alles gewoon door, en dat ook nog precies zo als ik zou hebben gewild en gedaan. Hoorde ik achteraf. Dat is nog eens een goed voorbeeld van delegatie!

4 Kort maar krachtig

Hartelijk dank voor jullie geweldige inzet.

Het was in één woord: fantastisch! Ik zal deze bruisende vergaderingen en jullie allen persoonlijk missen, maar ik zal jullie nooit-nooit vergeten. Ga zo door!! En ik blijf donateur.

Tot zover het verleden. Nu iets over de toekomst. Ik herinner mij een liedje uit de oorlogstijd 40-45; althans een paar regels. Jullie zullen je dat niet herinneren. Wij leefden toen in de bezettingstijd. Die regels zijn:

Eens zal de Betuwe in bloei weer staan.

Nog mooier en nog schoner dan voorheen.

Ook nu leven wij in zekere zin in bezet gebied. Maar de bevrijding komt. Of je het gelooft of niet. Naar mijn vaste overtuiging gaan we daar naartoe. En wij hebben daar dan aan meegewerkt. Ik hoop jullie daar allen weer terug te zien.

Jeen Poeder

Europese Grondwet voor de kievit een stap terug

Een paar weken eerder dan normaal valt deze Argus bij u in de bus. Dat is natuurlijk geen toeval. De directe aanleiding is dat u dan nog in de gelegenheid bent om bij de stemming over de Europese Grondwet rekening te houden met wat daarover onder andere in deze Argus wordt geschreven. Heeft die dan op enige manier invloed op de in het wild levende fauna? Velen vrezen van wel. Omdat in dit document onder andere wordt aangegeven waar de EU zich wél en waar ze zich niet mee zal bemoeien. En onder de zaken waar Europa zich in de toekomst niet - meer - mee zal bemoeien vallen lokale tradities voor wat betreft het omgaan met dieren. Als de Grondwet wordt aangenomen, wordt het op z'n minst twijfelachtig of bijvoorbeeld ooit het stierenvechten in Spanje afgeschaft zal worden zonder de volledige medewerking van de Spanjaarden zelf. Natuurlijk, dat kan nu ook niet. Maar Europa kan wel degelijk druk uitoefenen. Als de Grondwet wordt aangenomen, hebben we aanvaard dat we ons met dergelijke plaatselijke tradities niet meer bemoeien. Datzelfde geldt ook voor de traditie van het kievitseierenrapen. Door onwil van onze Tweede Kamer en regering komt het maar steeds niet tot een echt verbod. Juist de Europese regels gaven ons een handvat om juridische procedures tegen het rapen van kievitseieren te voeren en nog op belangrijke punten gelijk te krijgen ook. Ja, die kievitseieren hebben wel wat los gemaakt in Friesland - ik weiger de naam van die provincie op een andere manier te schrijven. De boel stond daar volledig op z'n kop en vrijwel het complete provinciebestuur leek tot in het diepst van haar Friese gevoel gekrenkt te zijn. Dat die zesduizend eierrapers boos zijn, oké. Maar dat al die bestuurders zich zo dramatisch aanstellen en net doen alsof iedere Fries het eierrapen in zijn genen heeft zitten, alsof de uitspraak van de rechtbank volstrekt dwaas is en ongelofelijk schadelijk voor de kievit. Dat is klinkklare onzin. Tegenover die eierrapers staan vele Friezen, en juist ook boeren, die helemaal niet blij zijn met de Bond van Friese Vogelbeschermingswachten. De club die alleen aan

nestbescherming wenst te doen als ze eerst alle eerste legfels van de kieviten hebben opgegeten. Jan en alleman struint het land af op zoek naar eieren en het grootste deel daarvan geeft niet thuis als er aan nestbescherming gedaan kan worden. De uitspraak van de rechter heeft ons een lawine van reacties opgeleverd. Van zeer uiteenlopende aard. Vele positieve, óók uit Friesland en ongeveer net zo veel negatieve, alleen uit Friesland. Merkwaardig eigenlijk, dat die Friezen hun boosheid richten op ons en niet op hun eigen Friese rechtbank. Dat een objectieve instantie na zeer intensieve studie tot zo'n uitspraak komt, zou ze toch aan het denken moeten zetten. Niets daarvan, borden in de weilanden en zelfs een echte kogelbrief geven aan hoe ze zich aan hun overigens helemaal niet specifiek Friese hobby vastklampen. De provincie Friesland gaat bij de Raad van State in hoger beroep tegen de beslissing van de rechtbank in Leeuwarden. Wij ook. Want wij zijn er van overtuigd dat wij daar wel eens op veel meer punten gelijk zouden kunnen krijgen. Het roven van eieren van beschermde vogelsoorten voor de consumptie kan volgens Europese regels naar onze overtuiging nimmer worden toegestaan. Zelfs niet als de betrokken vogelsoort daar voordeel van zou ondervinden. Wat bij de kievit absoluut niet het geval is. De cijfers wijzen uit dat als alle Friese eierrapers zouden stoppen met rapen en uit frustratie niemand in Friesland nog iets aan weidevogelbescherming meer zou doen, dat positief zou uitwerken voor de kievit. Door de intensivering van de landbouw is er na 8 april geen tijd meer om een legsel uit te broeden. Nu, op 27 april, zijn de eerste weilanden al weer gemaaid. Zelfs al zou daar een nest gespaard zijn gebleven, dan nog hebben de jonge kieviten geen enkele overlevingskans op zo'n kaal biljartlaken. Terwijl juist de vroege legfels het meeste rendement voor de kievitpopulatie opleveren omdat alleen de jongen uit die legfels al in het volgende voorjaar tot broeden kunnen komen. De strijd is met andere woorden nog lang niet gestreden.

Harm Niesen

Stem

Vijfenzeventig procent van de Europese agenda wordt bepaald door Landbouw en Visserij en maar liefst vijftig procent van de subsidiestromen gaat hier naar toe. De bio-industrie wordt sinds de jaren zestig door Europa stevig gesubsidieerd en daarmee wordt het grootschalige dierenleed in stand gehouden. Sterker nog, het is zeer de vraag of zonder de Brusselse subsidiestromen de bio-industrie ooit zo uit z'n krachten zou zijn gegroeid als nu het geval is. De toetreding van de nieuwe landen zorgt er niet voor dat het er qua dierenwelzijn beter op

Dierenleed is 'made in Europe'

TEGEN de EU-Grondwet!

MARIANNE THIEME

Een Europese Grondwet kan en moet belangrijke normen verankeren en zou daarom op zichzelf een goed idee kunnen zijn. Maar wie goed kijkt naar de huidige tekst, merkt al snel dat er geknabbeld wordt aan belangrijke sociale rechten, dat het met name gaat om het bepalen van machtsverhoudingen, en dat er met geen woord wordt gesproken over dierenrechten. En dat in een nieuwe, moderne grondwet! Europa discussieert wel eindeloos over de wens van het Vaticaan, niet eens lid van de EU en met slechts 2000 inwoners één van de kleinste landen ter wereld, om in de Europese Grondwet de christelijke cultuur als uitgangspunt te nemen. Echter een belangrijk en breedgedragen onderwerp als dierenwelzijn is geen thema in het huidige Europa.

wordt in Europa. De toegetreden landen blinken namelijk uit in conservatisme op het gebied van dierenrechten en van hen valt dan ook geen enkel positief initiatief op dit gebied te verwachten.

Grondwet beschermt geen dieren maar tradities van mensen

Sommige dierenbeschermingsorganisaties hebben onder leiding van van de zeer gematigde Hanja Maij Weggen (CDA) gezocht naar een compromis om ervoor te zorgen dat er toch nog iets in de Grondwet zou worden opgenomen over dierenrechten en dierenwelzijn. De uitkomst is dramatisch: met dierenwelzijn moet volgens de Grondwet weliswaar rekening worden gehouden, maar daarbij moeten religieuze en culturele tradities van een land gerespecteerd blijven. Dit houdt dus in dat stierenvechten, onverdoofd slachten, eieren rapen van beschermde vogels, het vangen en schieten van trekvogels, circussen die dieren gebruiken, drijfjacht, dwangvoeding van ganzen en eenden om ze letterlijk ziek te maken en andere vormen van dierenmisbruik nog steeds worden toegestaan, zolang het maar op basis van tradities en gewoonten gebeurt. Deze tekst beschermt de dieren helemaal niet, maar beschermt tradities van mensen. Een klinkende overwinning voor met name de Spaanse lobbyisten voor het stierenvechten!

Dieren komen er in deze Grondwet wel zeer bekaaid vanaf. De dierenwelzijnsrichtlijn wordt alleen op 'relevante terreinen' van toepassing verklaard, waarbij gezelschapsdieren, in het wild levende dieren, zwerfdieren en 'schadelijke' dieren volledig worden genegeerd. Alleen al voor de zwerfdieren - een enorm probleem in veel (Zuid-) Europese landen - betekent dit terug bij af. Hardhandige opruimingsmethoden zoals

vergiftiging en ophanging, worden door deze Grondwet geen strobreed in de weg gelegd. En landen die iets willen doen tegen foie gras (ganzenlever), stierenvechten, leeuweriken vangen, eieren rapen en andere vormen van dierenmisbruik, zullen door de veroorzakers van dit dierenleed voor het Europese Hof worden gesleept, omdat ze in strijd met de Grondwet handelen. EU-wetgeving gaat immers boven lokale wetgeving van de lidstaten? Voor het belangrijkste EU-onderwerp, het landbouwbeleid, wordt in de artikelen III-227 en III-228 (pagina 7) expliciet het zeer dieronvriendelijke uitgangspunt geformuleerd dat alleen productieverhoging de doelstelling van beleid mag zijn. Andere uitgangspunten zoals diervriendelijkheid of een beter milieu worden daarmee uitgesloten.

Verder weg

Als de Grondwet op basis van deze tekst wordt aangenomen, is de mogelijkheid voor erkenning van dierenrechten verder weg dan ooit. Het vormt een nieuwe bevestiging van het feit dat de rechten van dieren er in Europa niet toe doen en volledig ondergeschikt zijn aan de gewoonten, gebruiken en wensen van mensen. Dat is de kern van alle problemen die dieren hebben! Voorstanders van deze Grondwet wijzen op de mogelijkheid om via het burgerinitiatief een wetsvoorstel voor te leggen aan het Europees Parlement. Wanneer er voldoende handtekeningen (één miljoen) uit verschillende landen onder staan, gaat het EP zo'n voorstel bespreken. Dit garandeert in het geheel niet dat een dergelijk voorstel ook daadwerkelijk door

het parlement wordt aangenomen! Zeker in de Grondwet vastgelegde bepalingen zullen - door de vereiste tweederde meerderheid in het parlement - zeer lastig te wijzigen zijn.

Paard van Troje

Met deze Europese grondwet wordt een paard van Troje binnengehaald. Onbegrijpelijk dat de collega's van GroenLinks, die doorgaans het beste met dieren voor hebben, nu schouder aan schouder met Balkenende en Maij Weggen campagne voeren voor deze zeer dieronvriendelijke wet! Deze wet is onaanvaardbaar. Voldoende reden om met kracht stelling te nemen tegen de Europese Grondwet in haar huidige vorm. Een stem voor deze Europese Grondwet is een stem tegen de belangen van dieren. Het feit dat zelfs sommige dierenbeschermers daaraan voorbij gaan, is schrijnend en geeft aan hoe kwetsbaar de positie van dieren is. De Fauna-bescherming heeft samen met Stichting Bont voor Dieren, Wakker Dier en het Comité Anti-Stierenvechten de Stichting Dierenrechten Europa opgericht om gezamenlijk een Nee-campagne te voeren. Inmiddels hebben er al meer dan zevententwintig dierenbeschermingsorganisaties zich aangesloten bij deze campagne, zoals te zien is op www.dierenrechteneuropa.nl. De Dierenbescherming kiest ervoor een neutrale positie in te nemen, alhoewel steeds meer Afdelingen van de Dierenbescherming de Grondwet afkeuren.

Misleidende voorlichting

De regering tracht met man en macht voorstanders voor de Grondwet te werven. Dat ze het zich daarbij aan niets gelegen laat liggen, blijkt uit het feit dat de overheid niet alleen gekleurde, propagandistische 'voorlichting' geeft, maar ook gewoonweg aperte onwaarheden verkondigt in de voorlichtingscampagne rondom de grondwet. De Stichting Dierenrechten Europa heeft medio april een klacht bij de Reclame Code Commissie ingediend en richt zich op de website www.grondwetu.nl waarin de Nederlandse regering 'mythen rond de Grondwet' zegt te ontzenuwen. Hiernaast kunt u lezen in welke bochten de regering zich in de voorlichtingscampagne voor de Europese Grondwet probeert te draaien om het dieronvriendelijke karakter van de Grondwet te verdoezelen.

Illustratie: Frans Bijvank

Fabeltjeskrant

Onder de kop 'De Fabeltjeskrant, tien mythes over de Europese Grondwet', schrijft het ministerie op de website www.grondweteu.nl het volgende:

Fabel 9: De grondwet is dieronvriendelijk

Voor het eerst is expliciet vastgelegd dat de Europese Unie op alle relevante terreinen (landbouw, vervoer, interne markt, onderzoek, visserij, technologie) rekening dient te houden met dierenwelzijn. Het lot van dieren telt dus mee in de Grondwet. Dat is een stap vooruit. Op het terrein van dierenwelzijn is al veel bereikt. Er worden inmiddels strengere eisen gesteld aan diervervoer. Er wordt gewerkt aan een verbod op legbatterijen. Natuurlijk kan het nog een stuk beter. En als het burgers niet snel genoeg gaat kunnen zij Brusselse wetgeving afdwingen door middel van één miljoen handtekeningen. Dat wordt mogelijk door de Grondwet. Zo'n handtekeningen-initiatief wordt nu al voorbereid op het gebied van strengere normen voor diervervoer. De stelling 'dat de Grondwet dieronvriendelijk zou zijn' wijst de regering naar het land der fabelen. De Grondwet zou volgens de regering nou juist een stap vooruit zijn voor dieren. Op de site stond tot op het moment dat de klacht werd ingediend dat via een burgerinitiatief diervriendelijke wetgeving in Europa afgedwongen zou kunnen worden. Die formulering werd vrijwel direct nadat de klacht publiekelijk bekend werd, gewijzigd op de site en afgezwakt. Tevens werd er een interview met Femke Halsema gelinkt in het regeringsargument, waaruit blijkt dat de regering de Alleingang van GroenLinks ten opzichte van andere dierenbeschermers probeert te misbruiken om verwarring te zaaien. De SP en Partij voor de Dieren steunen de argumenten van Stichting Dierenrechten Europa tegen de Grondwet op het gebied van dierenwelzijn. Daarnaast vindt men op de website niets terug over het feit dat gezelschapsdieren, zwerfdieren, in het wild levende dieren en 'schadelijke' dieren helemaal niet in de Grondwet genoemd worden. De regering verzwijgt verder dat in artikel III-227 van de Grondwet staat: *alleen productieverhoging mag het uitgangspunt vormen van het Europese landbouwbeleid (dus hoe meer dieren, hoe beter)*. In artikel III-228 staat dat de *gemeenschappelijke ordening zich uitsluitend*

mag richten op de in artikel 227 omschreven doelstellingen. De bio-industrie krijgt hierdoor dus bescherming van de Grondwet. Elk gemeenschappelijk streven vertaald tot een beleidsdoelstelling met het oogmerk van meer kleinschaligheid (biologische veeteelt) of een beleid dat zich richt op een dier- en milieuvriendelijker landbouw wordt hiermee ongrondwettig verklaard! Bij het ter perse gaan van deze Argus was nog onbekend of de Reclame Code Commissie de klacht gegrond acht.

De belangrijkste EU-Grondwetsartikelen aangaande dieren(welzijn)

Artikel III-121

Bij de bepaling en de uitvoering van het beleid van de Unie op het gebied van landbouw, visserij, vervoer, de interne markt, onderzoek en technologische ontwikkeling en de ruimte houden de Unie en de lidstaten ten volle rekening met de eisen inzake het welzijn van dieren als wezens met gevoel, onder eerbiediging van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen en de gebruiken van de lidstaten, met name met betrekking tot godsdienstige riten, culturele tradities en regionaal erfgoed.

Artikel III-227

- 1 Het gemeenschappelijk landbouwbeleid heeft ten doel:
 - de productiviteit van de landbouw te doen toenemen door de technische vooruitgang te bevorderen en door zowel de rationele ontwikkeling van de landbouwproductie als een optimaal gebruik van de productiefactoren, met name de arbeidskrachten, te bewerkstelligen;
 - aldus de landbouwbevolking een redelijke levensstandaard te verzekeren, met name door de verhoging van het hoofdelijk inkomen van hen die in de landbouw werkzaam zijn;
 - de markten te stabiliseren;
 - de voorziening veilig te stellen;
 - redelijke prijzen bij de levering aan verbruikers te verzekeren.
- 2 Bij de totstandbrenging van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en van de daarvoor te treffen bijzondere voorzieningen wordt rekening gehouden met:

- de bijzondere aard van het landbouwbedrijf, welke voortvloeit uit de maatschappelijke structuur van de landbouw en uit de structurele en natuurlijke ongelijkheid tussen de verschillende landbouwgebieden;
- de noodzaak de dienstige aanpassingen geleidelijk te doen verlopen;
- het feit dat de landbouwsector in de lidstaten nauw verweven is met de gehele economie.

Artikel III-228

- 1 Om de in artikel III-227 genoemde doelstellingen te verwezenlijken wordt een gemeenschappelijke ordening van de landbouwmarkten tot stand gebracht.

Naar gelang van de producten neemt deze ordening een van de volgende vormen aan:

- gemeenschappelijke regels inzake mededinging;
 - verplichte coördinatie van de verschillende nationale marktorganisaties;
 - een Europese marktorganisatie.
- 2 De gemeenschappelijke ordening in een der in lid 1 vermelde vormen kan alle maatregelen medebrengen welke noodzakelijk zijn om de in artikel III-227 genoemde doelstellingen te verwezenlijken, met name prijsregelingen, subsidies zowel voor de productie als voor het in de handel brengen der verschillende producten, systemen van voorraadvorming en opslag en gemeenschappelijke organisatorische voorzieningen voor de stabilisatie van de in- of uitvoer. De gemeenschappelijke ordening moet zich beperken tot het nastreven van de in artikel III-227 genoemde doelstellingen en iedere discriminatie tussen producenten of verbruikers in de Unie uitsluiten. Een eventueel gemeenschappelijk prijsbeleid moet op gemeenschappelijke criteria en op eenvormige berekeningswijzen berusten.
 - 3 Om de in lid 1 bedoelde gemeenschappelijke ordening aan haar doel te laten beantwoorden, kunnen een of meer oriëntatie- en garantiefondsen voor de landbouw in het leven worden geroepen.

Roeken dagen uit

DIEDERIK VAN LIERE (CABWIM, CONSULTANCY IN ANIMAL BEHAVIOUR AND MANAGEMENT)

Roeken (*Corvus frugilegus*) hebben wat. Hoe meer je je erin verdiept, hoe intrigerender ze zijn. Kenmerkend voor roeken is dat ze in grote kolonies van tientallen, honderden tot zelfs duizenden paren bij elkaar nestelen. Dat is niet moeilijk te herkennen, want ze maken vroeg in het jaar grote nesten in de nog kale bomen, voldoende geluid en een hoeveelheid mest nabij de nestbomen, geschikt voor een soort Russisch roulette. De grote aantallen vogels, zo zwart en groot als kraaien, zijn indrukwekkend. De kolonievorming op zich is al intrigerend, maar daarover straks meer. Het geluid en de mest bij en rondom de kolonie ontgaat zeker gemeenten in het Oosten van het land niet, want hier komen de meeste roeken voor. Vele burgers ergeren zich eraan.

Schadeveroorzakers?

Roeken heten in de Drentse volksmond kraaien. Dit typeert dat deze beide soorten vaak over een kam worden geschoren. Net als kraaien zijn roeken in de ogen van boeren bovendien schadeveroorzakers. Daarmee is het gemiddelde beeld gegeven: men is de dieren liever kwijt dan rijk en de druk is groot om de wettelijke bescherming op te heffen en roeken weer te verjagen of te doden.

De problemen die roeken nabij bebouwing veroorzaken en de zorg voor het afkalkende draagvlak zijn beide reëel. Reden temeer dat de gemeente De Wolden in 2002 met een natuureducatieproject getiteld *'Roeken in de Wolden: Lust of Last?'* een opmerkelijk initiatief nam. De beeldvorming van roeken maakte de uitdaging om een oplossing te leveren alleen maar groter. Vergelijk het maar eens met het conflict tussen bescherming en de overlast van nestelende en poepende zwaluwen. Optreden tegen lieflijke zwalutjes ligt veel moeilijker.

Een foeragerende roek

Bouwmeesters

Maar ook roeken hebben hele leuke kenmerken. Ze zijn meesters in het bouwen van nesten. Een nest dat gemiddeld wel driehonderd takken omvat, kan binnen twee dagen klaar zijn. Kolonies lijken zelfs cultuurverschillen in de samenstelling van het nest te hebben. Roeken zijn net als een aantal andere kraaiachtigen razend slim en gebruiken gereedschappen. Onderzocht is dat roeken een stop weten toe te passen om tijdens een warme dag het weglopen van water tegen te gaan. Roeken eten vooral bodemlevende dieren en dat zou voor de melkveehouder eigenlijk zeer welkom moeten zijn, want emelten (larven van de langpootmug) tasten het wortelgestel van gras en grasachtigen aan. De vraag is dan snel: *'Kun je door oog te hebben voor het aanbod van insecten schade aan maïs goed voorkomen?'* Dergelijke vragen zijn nog nooit gesteld, maar het antwoord is volgens mij: *ja*. Er zijn op dit vlak verschillende voor vogel en boer gunstige wendingen te verwachten, maar dat behoeft eerst wat meer onderzoek. Verder zijn de vocalisaties wel luid, maar heel

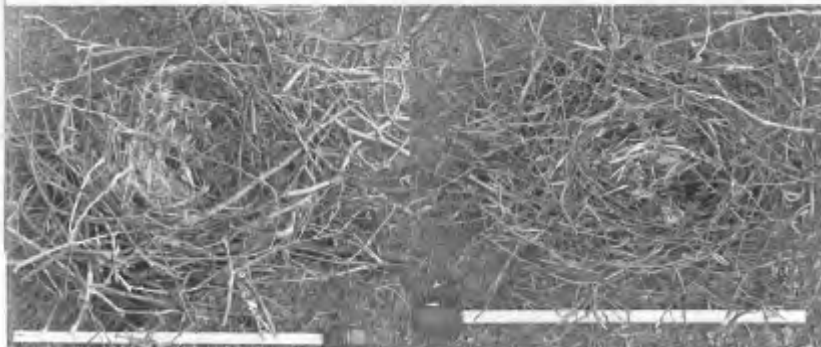

zoektocht. Ik heb de gemeente De Wolden aangeboden mee te denken en een voorstel voor een oplossingsrichting gedaan. Dat voorstel is de start geweest voor een project dat we nu met vijf gemeentes in zuidwest Drenthe en noordoost Overijssel uitvoeren en waar het Rijk en meerdere gemeenten van willen leren. Het Rijk heeft ons ook de benodigde vergunning verleend. Het Faunafonds en de provincies Drenthe en Overijssel steunen dit project financieel. Ook Simon Reader van de universiteit van Utrecht, specialist op het gebied van innovatie en sociaal leren bij dieren, is enthousiast en begeleidt het onderzoek door studenten.

Hardnekkig

Kijk eens goed naar roeken: ze foerageren met elkaar en de jonge roeken richten zich op precies dezelfde dingen als de ouders. Roeken nestelen in stevige hoge bomen zoals eiken, maar soms ook in lage berken of elzen. In het laatste geval is het een keuze voor waaibomenhout, waar een nest zo uit waait, zelfs als er een overvloed aan eiken nabij is! Na een storm wordt de berk weer opnieuw van nesten voorzien en niet de nabije eik. Functioneel gezien niet logisch, maar het gebeurt. Roeken verzamelen zich in de herfst en winter vaak in de ochtend en schemering bij de nesten die na het broedseizoen nog zijn overgebleven. Ze vechten met elkaar in de buurt van de oude nesten als het nestbouwseizoen in februari begint. Grote nesten bestaan uit meerdere lagen, ofwel jaargangen. Mensen die roeken tijdens het nestelen verjagen weten dat ze heel hardnekkig zijn. Het probleem is ook steeds bij verjagen dat de roeken elders in de bebouwde kom gaan nestelen. Het probleem wordt slechts verplaatst. Dat was ook een reden waarom de gemeenten er niet goed raad mee wisten. De genoemde observaties en ervaringen zijn belangrijk en leiden tot de vraag: waar komt de keuze, de voorkeur van het individu eigenlijk vandaan en kunnen we die voorkeur ombuigen?

Na een storm wordt de berk weer opnieuw van nesten voorzien en niet de nabije eik.

Een eiken- en berkennest. Het betreft twee uitgewaaide nesten uit de omgeving van Smilde. Opmerkelijk is dat het berkennest alleen uit berkentakken bestaat, terwijl het eikennest naast eikentakken ook berkentakken bevat.

Foto's: Diederik van Liere

verschillend. Je moet daar een oor voor ontwikkelen. Het gemekker van een vrouwtje om voer, ervaar ik als amusant. De beleving is dus heel subjectief, maar het gemekker van een paar honderd vrouwtjes.... Ik kan me de overlast daarvan wel voorstellen.

Educatieproject

Een praktische oplossing om enerzijds invulling te geven aan het beschermen van de vogel en anderzijds het beperken van de overlast is een uitdagende

Inprenten en leerervaring

We proberen in dit project dus te begrijpen wat nu maakt dat een roek hardnekkig in zijn of haar keuze is en hoe we vervolgens roeken kunnen lokken. Tot nu toe heeft niemand zich met dergelijke vragen bezig gehouden, maar ze zijn naar mijn mening doorslaggevend om het probleem op te lossen en

samenzijn te bewerkstelligen. Belangrijke mechanismen zijn in ieder geval inprenting en leren, al of niet in sociaal verband. Inprenting is als het invullen van een leeg kladblok waar je als jonge vogel mee geboren wordt. Als roek schrijf je er bijvoorbeeld in wat je hoort (auto's, ouders, nestgenoten, koloniegenoten) en wat je ziet (nestboom, type nest, huizen, straten, mensen, ouders, nestgenoten). Vervolgens stop je het kladblokje weg en haal je het tevoorschijn, als je een leidraad nodig hebt. Bijvoorbeeld als je zelf aan het nestelen gaat. Het kladblokje, het inprenten, biedt dan een referentiekader voor de basale keuzes, die op latere leeftijd moeten worden gemaakt. Daarbovenop komt de leerervaring. Als jonge roek in een berk of in een eik weet je bijvoorbeeld hoe het nest en de nestelocatie en nestboom eruit zou moeten zien, maar zo'n nest zelf maken is een vak apart. Zo kun je specialisten in eiken of berkennesten krijgen. De aanname is dan ook dat de inprenting en de volgende leerervaringen belangrijke mechanismen zijn die de hardnekkigheid van het nestelen verklaren... Als je het dus voor elkaar krijgt om roeken in het buitengebied te laten nestelen, dan is de verwachting dat de nieuwe generatie niet beter weet dan dat het buitengebied de plaats is om te nestelen. Het mechanisme van de hardnekkigheid is dan omgebogen ten gunste van een duurzaam verblijf in het buitengebied.

Weglokken

Maar hoe krijg je roeken om te beginnen naar een andere locatie gelokt? Dan blijkt dat we eigenlijk heel weinig weten van wat roeken aantrekkelijk vinden. Sleutel-element lijkt in ieder geval het nest. Het hele jaar door zijn de nesten belangrijke plaatsen waar roeken zich om verschillende redenen op richten. Vandaar dat de kern van de aanpak is dat alle overgebleven nesten bij de overlastlocatie in oktober worden weggehaald en een twintigtal nesten wordt verplaatst naar de nieuwe locatie (waarbij het maatwerk is om een goede te vinden). Het eerste jaar zullen de roeken in de overlastlocatie blijven proberen te nestelen, maar ze krijgen daar niet de mogelijkheid om te nestelen. Ze worden namelijk geweerd en nieuwe nestjes worden weggehaald. We nemen hierbij aan dat de slimme roeken uiteindelijk gaan werken met de opgedane kennis over de wijziging in hun gebied sinds oktober. Ofwel dat ze uiteindelijk eieren

voor hun geld kiezen en uitwijken naar de nieuwe locatie met de opgehangen nesten. Voor die eerste groep vogels is dat niet gemakkelijk, maar het is door de zure appel heen bijten om een ombuiging te bewerkstelligen. De hoop is zeker gevestigd op de nieuwe generatie: die zou, als de theorie klopt, de roekenkolonie in de aangewezen locatie in het buitengebied moeten versterken. Sociale binding is hierbij een belangrijke factor. De verwachting is dan dat over de jaren de kolonie alleen maar groeit en dat de neiging om de overlastlocatie te bezoeken alleen maar kleiner gaat worden.

Hoogeveen

Voor de gemeente Hoogeveen lijkt het verhaal in grote lijnen zo uit te komen en

Een relatief groot nest uit een overlastlocatie bij Dwingeloo. Dit nest is in de alternatieve locatie nabij Dwingeloo opgehangen.

dat is nog niet eerder vertoond. De aangewezen locatie in het buitengebied waar hiervoor niet eerder is genesteld, blijkt medio april honderdzeventwintig nesten rijk te zijn! Die roeken zijn van de begraafplaats afkomstig waar eerder zo'n driehonderdvijftig paren nestelden en overlast veroorzaakten. Elf nesten zijn overgebleven of gekomen nadat hier het weren gestaakt werd. Nabij het Hoogeveense voetbalveld is het andere deel neergestreken. Niet alle paren zijn dus over, maar we zitten met de aanpak op het goede spoor.

Takken

De nesten zijn dus van belang. Dat is één. Maar veel nesten gaan in de loop van het jaar verloren en er wordt ieder jaar fors bijgebouwd. Zou het aanbod van takmateriaal dan ook aantrekkelijk kunnen zijn? We hebben met vrijwilligers van het natuureducatiecentrum van Hardenberg

en de werkgroep Avifauna Drenthe nesten geanalyseerd. We weten op grond hiervan redelijk waar nesttakken aan moeten voldoen. We weten ook dat roeken volop takken van elkaar stelen tijdens het nestbouwen en dat ze takken uitbreken. Ze doen dus veel moeite om aan takken te komen, terwijl de bodem bezaaid kan zijn met takken. Je zou dan ook denken dat roeken met een goed aanbod van takken gediend zouden kunnen zijn. We hebben dat volop geprobeerd: takken op maat op de grond bij de kolonie gelegd, verschillende soorten takken naast elkaar gelegd, takken in een mandje hoog in de boom aangeboden, enzovoort, maar het resultaat is teleurstellend. Het aanbod wordt niet of nauwelijks geaccepteerd. Dit heeft ook weer iets kostelijks. We gaan dit verder uitpluizen en houden ons dan ook aanbevolen voor elk goed idee om roeken met takken of anderszins te lokken. Als we dat weten, kan dat niet alleen voor het lokken naar de alternatieve nestelplaatsen van belang zijn, maar ook om te voorkomen dat roeken takken uit fruitbomen breken.

Een oplettende roek
(foto: Geurt Besselink).

Een roekennest in een
plataan in het centrum
van Zutphen
(foto: Rob Bussler).

Nog veel vragen

Het stelen van takken heeft ook iets merkwaardigs: waarom zou je een nest willen bouwen in een omgeving waar de kans groot is dat jouw takken gestolen worden? Ofwel waarom zou je als roek eigenlijk in een kolonie nestelen? Er moet dus een positieve waarde zijn. Gezamenlijke alarmering bij de komst van een roofdier ligt dan voor de hand. Maar ik heb dit jaar nog gezien dat roeken een jong van een ander paar doden. Wat voegt het alarm dan toe? Verder is het zo, dat roeken eigenlijk elkaar maar half half opzoeken. Als je goed kijkt, zie je ook dat kolonies eigenlijk uit clusters bestaan. Zie je daarbinnen dan ook takkendiefstal, of het doden van j ongen of is dat juist tussen de clusters? Puzzels die op dit moment nog moeilijk op te lossen zijn, maar die het ontstaan van het kolonieleven bij roeken alleen maar intrigerender maken. En dan heb ik het nog niet eens over de nauwe relatie met kauwtjes: tijdens het verzamelen in de ochtend of avond, bij het slapen in de winter, tijdens het foerageren en zelfs tijdens het nestelen. Wat weten we nog weinig! Maar hoe meer we te weten komen, hoe beter het zal lukken om roeken te begrijpen. Begrip is een goede basis voor oplossingen. Dat in ieder geval.

Eindeloze Veluwe opnieuw

Een eindeloze Veluwe had kunnen beginnen in Nunspeet. Tenminste, als het College van B&W van Nunspeet niet was gezwicht voor de druk van jagers, die alles bij het oude willen laten en weinig voelen voor onversnipperde beheersplannen. Waar het College eerder een belangrijk voorbeeld gaf in de landelijke afschaffing van de drijfjacht op wilde zwijnen, heeft het ditmaal de rug niet recht durven houden onder zware druk van de jagerslobby. Het faunabeleid in de uitgestrekte bossen rond Nunspeet wordt niet gedeeld met Natuurmonumenten, hoe graag ze dat ook zou willen.

Koninkrijkjes

Afgelopen maand boog het Nunspeetse college zich over het verpachten van de jacht op grofwild. Edelherten, damherten, reeën en wilde zwijnen zijn niet langer in de wet omschreven als 'wild' waarvoor langdurige jachtpachtcontracten kunnen worden gesloten, maar kunnen slechts worden gedood via een aanwijzing door de Provincie. En dus is de buit van de jagers, juist bij de voor de heren-in-het-groen zo aantrekkelijke trofeeënjacht op groot wild, niet langer een vanzelfsprekendheid. De afschot-overeenkomst met de jagers in de gemeentebossen rond Nunspeet was afgelopen en er waren gevorderde plannen om het beheer in handen te geven van Natuurmonumenten. De jagers reageerden furieus op deze mogelijke

aantasting van hun autonomie in het afschot. Toch is er natuurlijk alles voor te zeggen het beheer niet langer automatisch in handen te geven van mensen die een persoonlijk belang hebben bij het doden van dieren. In het streven naar een Eindeloze Veluwe hebben alle betrokkenen bij de Veluwe als natuurgebied (inclusief de jagers) in mei 2004 vastgesteld dat er grote behoefte is aan betere coördinatie over grotere gebieden.

Juist op de Noord-Veluwe is sprake van ernstige versnippering van eigendommen en een overvloed aan rasters die het natuurlijk trekgedrag van met name de edelherten letterlijk dwarsbomen. De instelling van corridors die uitwisseling tussen Veluwe en Oostvaardersplassen mogelijk moeten maken, zal het gebied verder vergroten en de schadelijkheid van de versnippering van de Noord-Veluwe tot een nog ernstiger barrière maken. Het is volkomen strijdig met alle mooie plannen rond Veluwe 2010 en Eindeloze Veluwe wanneer allerlei kleine koninkrijkjes van jagende hobbyisten in stand worden gelaten en er geen goede, objectieve beheersplannen worden ontwikkeld voor grote gebieden van tenminste twee- tot drieduizend hectare, zoals alle partijen wenselijk en noodzakelijk zeggen te vinden.

Foto's: Rob Bosset

Versnippering

Kleine jachtgebiedjes zorgen ervoor dat jagers via indirect bijvoeren (aanleg van voedselrijke voerakkers) en soms zelfs via illegaal direct bijvoeren, pogingen blijven doen om zoveel mogelijk dieren naar hun hoogzit te lokken, zodat zij meer buit hebben dan hun buurjagers. Ook het toezicht is op deze manier versnipperd en dus niet adequaat. Volgens de doelstellingen van Eindeloze Veluwe zou voor gebieden met als primaire doelstelling

Op de Noord-Veluwe is sprake van ernstige versnippering van natuurgebieden en een overvloed aan rasters, die het natuurlijk trekgedrag van met name edelherten letterlijk dwarsbomen.

in de wachtkamer

'natuur' het afschot beperkt kunnen worden tot het doden van nodeloos lijdende dieren. Het ligt niet voor de hand in een dergelijke afweging jagers de rol van dierenpolitie-agent, schade-expert, aanklager, rechter, beul en leverancier aan de poelier te geven. Dat zijn teveel hoedanigheden bij elkaar die niet passen bij mannen die opgewonden raken van de gedachte een hert het leven te kunnen ontnemen en zijn gewei boven de haard te kunnen hangen.

Gezwicht

Juist in de plannen van de Eindeloze Veluwe zou het primaat bij behoud van de natuur moeten liggen. Daarom was er alles voor te zeggen om in een bosrijke gemeente als Nunspeet te kiezen voor eenduidig beheer in handen van één partij die geen belang heeft bij het doden van dieren. Nunspeet vervulde, zoals gezegd, een voortrekkersrol in de landelijke afschaffing van de drijfjacht op wilde zwijnen. Inmiddels geven vriend en vijand van een dergelijk verbod toe dat de drijfjacht inderdaad niet meer van deze tijd is. En hoezeer de ogen van natuurliefhebbers en dierenbeschermers ook hoopvol gericht waren op de gemeente Nunspeet, het college zwichtte onder de druk van de jagers en besloot de jacht toe te kennen aan de Wild Beheer Eenheid, de club van jagers dus die voor de lol dieren doden en zich dat pleziertje onder geen beding willen laten afpakken. De WBE had zelfs aangeboden mee te willen betalen aan het aanstellen van een betaald toezichthouder mede namens die WBE maar daar heeft Nunspeet nog net niet in toegestemd.

Voorbeeldfunctie

Faunabeleid behoort te worden overgelaten aan een partij met inzicht en visie in natuurlijke processen en zonder

de eenzijdige belangen die het bevoor- delen van enkele soorten tot gevolg heeft. Toezicht in natuurgebieden mag eveneens niet worden overgelaten aan de mensen die zelf de gebruikers van dat gebied zijn. Door belangengroeperingen zoals de jagers te belasten met faunabeleid en veldtoezicht wordt in feite de kat op het spek gebonden. De jager zal vooral belang hebben bij een zo groot mogelijke populatie van grote hoefdieren, die hij vervolgens naar eigen inzicht weer in toom mag houden. En wanneer hij bovendien het toezicht krijgt op wat er in het veld gebeurt, heeft hij helemaal vrij spel en controleert de controleur zichzelf. De jager kan doen en laten wat hij wil.

Andere terreinbeheerders zoals de gemeente Harderwijk, het Gelders Landschap en Staatsbosbeheer keken met meer dan gewone belangstelling naar het te nemen besluit van de gemeente Nunspeet. Zou Nunspeet hebben gekozen voor de voorwaarden van Eindeloze Veluwe en een grote gebiedsvisie, dan had dat een eindeloze Veluwe een stuk dichterbij kunnen brengen. Nu Nunspeet het afschot bij het oude laat (op een doekje voor het bloeden na), is het hek van de dam en is de Veluwe gedoemd een versnipperd gebied te blijven waar de natuur ernstig ondergeschikt is aan de grillen van een klein groepje jagers.

Redactie

Kleine jachtgebiedjes zorgen ervoor dat jagers via indirect bijvoeren of zelfs via illegaal direct bijvoeren pogingen blijven doen om zoveel mogelijk dieren naar hun haagje te lokken

Over **natuurvriendelijke** en agrarisch

landbouw natuurbeheer

JAN BOUTERSE

Wanneer we het hebben over de rol van de landbouw met betrekking tot natuur- en faunabescherming, is er meestal sprake van problemen. Zo gaat er geen week voorbij of we horen weer boeren klagen over wildvraat zoals van ganzen, meerkoeten of andere vogels die hun sappige graslanden afgrazen. Van hun kant klagen natuurliefhebbers over landbouwgebieden die al te intensief worden beheerd: waar geen koe meer in de weilanden ('grasakkers') te zien is, geen koeienvlaai meer ligt die strontvliegen aantrekt die op hun beurt weer voedsel vormen voor vogels of andere dieren. In dit artikel pleit de auteur voor de herintroductie van oude akkerbouwmethoden en technieken, waardoor allerlei planten- en diersoorten, die vroeger in ons land heel gewoon waren, een nieuwe kans krijgen.

Ook bij het maaien van grasland is het zinvol om telkens ergens een hoekje over te slaan om bepaalde insecten een kans te geven in de niet-gemaaide stukjes te schuilen om zo als voedselbron te dienen voor vogels en andere dieren.

Foto's vogels:
Pieter Eibers

Het voorbeeld van de akkerreservaten

De natuurwaarden van akkerbouwgebieden zijn in de afgelopen decennia dramatisch gekelderde. Vroeger algemeen voorkomende akkeronkruiden zijn alleen nog in heemtuinen te zien en ook met de typische akkerfauna gaat het heel slecht. Zo konden we in een van de vorige nummers van Argus een uitvoerig artikel lezen over het wel en vooral het wee van de hamsters in Limburg. Dat het met deze diertjes zo vreselijk bergafwaarts is gegaan, heeft voor een belangrijk deel te maken met veranderende praktijken in de landbouw. Wanneer er op kritieke momenten weinig eten te vinden is en het bovendien aan de nodige dekking ontbreekt, hebben de hamsters het moeilijk om te overleven.

We hebben in dat hamsterartikel de nodige vraagtekens geplaatst bij het fok- en herintroductieproject van deze dieren, maar nu lijkt het inrichten van de hamsterreservaten enkele interessante

bijeffecten te hebben opgeleverd. Op 20 februari jl. was er in Vara's 'Vroege Vogels' een reportage over het verrassende nieuws dat bij het hamsterreservaat bij Sibbe veel akkervogels waren gesignaleerd: honderden grauwe gorzen, kneutjes en andere vogels deden zich daar tegoed aan het graan dat ten behoeve van de hamsters was blijven staan. Verder waren er velduilen (een soort die in Limburg uitgesproken zeldzaam is) en buizerds, aangelokt door de vele veldmuizen in het gebied. Het verrassende en hoopvolle in dit bericht was dat zowel de velduilen als de genoemde akkervogels - die in Nederland in de afgelopen decennia zeer sterk in aantal zijn achteruitgegaan - zo snel de relatief kleine hamsterreservaten in Limburg hebben kunnen vinden.

Braaklegging van akkers en leeuwerikveldjes

Deze snelle herbevolking opent perspectieven voor het aanleggen van

Geheel links: Grauwe gors
 Links: Kneu
 Linksonder: Geelgors
 Onder: Velduil
 Op rechterpagina:
 Veldleeuwerik

vergelijkbare akkerreservaten elders in Nederland, en herinnert ons ook aan het succes van een soort als de Grauwe kiekendief, een roofvogel die, nadat hij bijna uitgestorven was, zich na 1990 vestigde in Noordoost Groningen. Oorzaak en aanzet bleek de meerjarige braaklegging van akkerpercelen te zijn, die begin jaren negentig van kracht was. Op deze percelen nam het aantal muizen fors toe. Muizen zijn de belangrijkste voedselbron voor veel roofvogels, waaronder ook de kiekendieven, dus voedsel was er in overvloed. In de wel bebouwde percelen met luzerne, koolzaad of wintertarwe konden de vogels hun nesten

maken. De verrassende terugkeer van de grauwe kiekendief betekende voor beleidsmakers die zich met natuur bezighouden een omslag in hun denken, namelijk dat natuur buiten natuurreservaten ook zeer de moeite waard kan zijn. De hamsterreservaten zoals bij Sibbe kunnen worden gezien als een noodgreep, ter compensatie van het al te strakke en 'nette' beheer dat tegenwoordig de moderne agrarische bedrijfsvoering kenmerkt en waarvan we de resultaten ook bij Sibbe kunnen zien. In vroeger tijden werd niet steeds de laatste graankorrel van het land geraapt en werd niet direct na de oogst de akker tot

en met de verste rand omgeploegd. Het resultaat daarvan was dat er voor de hamsterpopulaties voldoende voedsel overbleef om de populatie in stand te houden en ook de akkervogels gedijden er wel bij. Ouderwetse landbouw was waarschijnlijk minder efficiënt, maar wel milieu- en natuur- en dus diervriendelijker. Wie thuis is in de bijbel, herinnert zich zeker het gebod uit Leviticus 19:9: *Wanneer je de graanoogst binnenhaalt, oogst dan niet tot de rand van de akker en raap wat blijft liggen niet bijeen. En wanneer je bij de wijnoogst druiven plukt, loop dan niet alles nog eens na en raap niet bijeen wat op de grond is gevallen, maar laat het liggen voor de armen en vreemdelingen* (Nieuwe Bijbelvertaling 2004). In oude tijden gold dit gebod dus ten behoeve van arme mensen, tegenwoordig zouden we het gebod opnieuw moeten laten gelden, maar dan voor de wilde dieren!

Veldleeuwerik

Enkele weken geleden is de nieuwe Rode Lijst voor Nederlandse broedvogels gepubliceerd, met daarin beschrijvingen van alle achtenzeventig vogelsoorten die sterk in aantal zijn achteruitgegaan en/of dreigen te verdwijnen. Een van deze soorten is de veldleeuwerik, die in dertig jaar tijd met negentig procent is achteruitgegaan (van vijfhonderdduizend naar vijftigduizend broedparen). Vogelbescherming Nederland bepleit niet alleen speciaal akkerrandbeheer (met het inzaaien van verschillende soorten kruiden), maar wil ook in navolging van een Engels project het aanleggen van 'leeuwerikveldjes' in de akkers stimuleren. Het gaat daarbij om veldjes van vier bij vier meter die niet worden ingezaaid en voor de vogels als broed- en foerageerplaats kunnen dienen. Het bericht over de leeuwerikveldjes verscheen in Trouw van dinsdag 26 april. Twee dagen later was in dezelfde krant een ingezonden brief te lezen van Peter van Dalen uit Rotterdam. Hij sprak zijn waardering uit voor het initiatief van Vogelbescherming, maar was van mening dat de grootste oorzaak van achteruitgang van de veldleeuwerik vooral gezocht moet worden in het massaal afschieten van deze vogels voor de patébereiding in Frankrijk en in andere zuidelijke landen. Van Dalen besloot zijn brief met: *'Denk daar eens aan als u in die landen met vakantie gaat en op het punt staat zo'n vogeltjespaté' te consumeren'*. Opvallend is dat Vogelbescherming op hun website uitvoerig een 'nationaal

en Europees actieplan' voor de veldleeuwerik toelicht. Daar is de zin te lezen: 'Dan moet ook erkend worden dat het agrarische landschap niet puur en alleen is voor voedselproductie, maar dat het ook de moederschoot is van de traditionele plattelandsnatuur, die zo belangrijk is voor dieren én mensen'. Over de vogeltjesjacht (zo kenmerkend voor de plattelandscultuur in sommige Europese gebieden) wordt echter met geen woord gerept! Wel kun je, ter ondersteuning van het project, heel lief leeuwerikbriefpapier van Marjolein Bastin bestellen.

Verantwoord natuurbeheer

Bij de hierboven beschreven braaklegging en de minder efficiënte oogstechnieken van vroeger moet ik denken aan een van de hoofdregels bij het beheer van natuurterreinen: voer elke beheersmaatregel niet voor de volle honderd procent uit.

Voorbeelden daarvan zijn dat men bij het maaien van een blauwgrasland telkens ergens een hoekje overslaat, het ene jaar op deze, het volgende jaar op een andere plek om bepaalde insecten een kans te geven in de niet-gemaaide stukjes te schuilen. Zo hoort het ook bij het maaien van riet: er zijn vogels die overjarig riet nodig hebben om te nestelen, terwijl andere soorten juist elk jaar vers riet prefereren. Bij het knotten van een rij wilgen gaan we niet bij allemaal de takken vlak bij de stonk afzagen, maar doen we het bij een paar bomen wat slordiger of laten we zelfs een boom grotendeels ongeknut. Wanneer we een

sloot moeten schonen, doen we dat niet over de hele lengte tegelijk, maar laten bepaalde delen met rust om de oevervegetatie en in de sloot schuilende amfibieën en vissen even wat meer kansen te geven.

Dit soort 'slordig beheer' past misschien niet bij de mentaliteit van de moderne strak in het pak gestoken *homo economicus* die orde en overzichtelijkheid wenst en is in grote lijnen ook in tegenspraak met een efficiënte (dat wil zeggen: zo goedkoop mogelijke) bedrijfsvoering. Het hoort echter wel bij de strategie van een veelzijdig natuurbeheer. Het probleem is dat ook de moderne landbouw een efficiënte bedrijfsvoering, met de nadruk op 'strak' en 'netjes', hoog in het vaandel heeft staan. Boeren die willen beginnen met wat tegenwoordig wordt omschreven als 'agrarisch natuurbeheer', zullen het juist met dat aspect van 'bewuste slordigheid' moeilijk hebben.

Agarisch natuurbeheer

De hierboven genoemde term 'agrarisch natuurbeheer' is sinds enige tijd ingeburgerd geraakt, maar ik vind dat deze ongelukkig is gekozen. In feite gaat het daarbij meestal om een normale agrarische bedrijfsvoering waarbij men probeert rekening te houden met de inheemse flora en fauna: niet te vroeg maaien in het voorjaar, nestbescherming van weidevogels, het spuiten van gif beperken, enzovoort. Ik zou bij dit soort bedrijfsvoering liever willen spreken van 'natuurvriendelijke landbouw'. Die term is namelijk minder pretentius en behoedt alle betrokkenen wellicht voor teleurstellingen. Want hoeveel positief effect op korte of lagere termijn natuurvriendelijke vormen van landbouw in de praktijk hebben op flora, fauna en het abiotische milieu, is maar de vraag, afgezien nog of de boeren werkelijk in staat zijn dat alternatieve beheer uit te voeren. Er zijn verschillende natuurbeschermers die daar zo hun twijfels over hebben.

Helaas is het zo dat de minister van LNV het beheren van de natuur hoe langer hoe meer wil overlaten aan particulieren, dus ook aan boeren en niet aan de natuurbeschermingsorganisaties. Wat de minister niet weet of niet wil zien, is dat boeren niet zijn opgeleid als natuurbeheerders. Zij zijn gewend 'producten te leveren', en in het geval van natuur als product zijn dat bijvoorbeeld de nesten van weidevogels, welke dan net zo actief worden beschermd en bevoordeeld als

de reguliere agrarische producten. Dat betekent ook dat alle invloeden die negatief op de 'natuur-opbrengst' kunnen werken moeten worden bestreden (door bijvoorbeeld vossen en andere predatoren te schieten). Maar dat kun je geen natuurbeheer of natuurbescherming noemen. Agrarisch natuurbeheer mag dus nooit in de plaats komen van echt natuurbeheer. Het zou mijns inziens veel beter zijn om boeren te stimuleren om bij hun normale bedrijfsvoering zoveel mogelijk rekening te houden met natuurwaarden, zoals het eerder genoemde 'bewuste slordigheid' en dergelijke. Let wel: met *het pleidooi voor deze slordigheid bedoelen wij niet dat de boeren zouden gaan denken dat ze gemakkelijker mogen omgaan met gewasbeschermingsmiddelen, het uitrijden van mest en dergelijke!*

Akkerreservaten of voerakkers?

Nog een keer terug naar de Limburgse hamsterreservaten: daar zouden wij wel van agrarisch natuurbeheer in de eigenlijke betekenis van het woord willen spreken, omdat de bedrijfsvoering er primair uitsluitend is gericht op de instandhouding van de hamsters. Of die instandhouding gaat lukken, dat is maar de vraag (*vergelijk het hamsterartikel in Argus 2004 nummer 4*), de bijeffecten spreken vooralsnog meer tot de verbeelding. Wanneer we stellen dat het een interessant experiment zou zijn wanneer ook elders in Nederland ten behoeve van akkervogels en andere dieren akkerreservaten worden aangelegd, is het natuurlijk niet de bedoeling dat dit soort terreinen gaan dienen als lokkakkertjes voor schietwild, of om de stand van bepaalde wildsoorten op een kunstmatig hoog peil te houden. Jagers kunnen dan extra veel van deze dieren oogsten en dat heeft dus niets met verantwoord natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer of natuurvriendelijke landbouw te maken. De Faunabescherming heeft zich daarom altijd heel terughoudend opgesteld als het gaat om dat soort voerakkers en zal ook in de toekomst kritisch blijven kijken of akkerreservaten en andere voorzieningen voor wilde dieren in het landelijk gebied niet voor de jacht worden misbruikt.

Geraadpleegde websites

Agarisch natuurbeheer:

www.natuurinformatie.nl/ecomare.devleet/natuurdatabase.nl/i001427.html

Grauwe kiekendief: www.grauwekiekendief.nl

Veldleeuwerik: www.vogelbescherming.nl

Jachtsprokkels

In deze en volgende nummers van Argus geef ik een bloemlezing uit de jachtboeken die we zo nu en dan nog op de kop kunnen tikken. Jagers van nu geven hun heimelijke genoegens niet meer zo openlijk prijs. Zeer recente 'heldenverhalen' zijn dan ook niet makkelijk te vinden. Maar de jachtdrift op de prachtige dieren is en blijft onveranderd. Ik wil u graag getuige laten zijn van de jachtaferelen achter het zogenaamde 'natuurbeheer' van onze hobbyist, de Jager. In deze aflevering aandacht voor het schietgenot en de zucht naar grote jachtbuit. In het volgende deel zal het gaan over de jacht op de predatoren, de concurrenten van de jagers.

Kwantiteit en Kwaliteit ¹⁾

We doen het niet voor onze lol, het is een plicht aan de natuur...

Het handjevol jagers wil ons graag doen geloven dat zij uit liefde voor de natuur jaarlijks ten minste twee miljoen in het wild levende dieren zoals 'Langnekken' (eenden), 'Lepelmannen' (hazen), 'Huppellaars' (konijnen), 'Langstaarten' (fazanten) en 'Reintje' (vos) doodschieten.

Het gaat bij het jagen om kwantiteit en kwaliteit. Zo valt op te maken uit alle jagersboeken die ik zo langzamerhand doorgeploegd heb. Het is van alle, tijden, want hoewel de uitdrukkingen van verrukking in de loop der tijd veranderd zijn, verandert het jagershart nimmer...

Kwantiteit

Rien Poortvliet (uit: 'Alleen voor Jagers' Uitgeverij De Fontein,

De Bilt 1967. De latere herziene, gekuiste uitgave heette 'Niet alleen voor jagers', 1975): *'Met de boot op sleeptouw, en daarachter een kleine honderd eenden poot aan poot gebonden, peddelden we zoveel mogelijk door open- water naar het knusse boothuis. Het was een heerlijk weekend'.*

Voormalig hoofdredacteur van het weekblad 'De Nederlandsche Jager' en, net als Poortvliet, 'hartstochtelijk jager' L. Smelt Woodland, 1913 ²⁾:

Wel moet er heel wat gebeuren, om den jager, let wel den hartstochtelijken jager, genoeg te doen krijgen, al was het dan ook slechts voor een wijle, van het jachtvermaak, hetgeen echter niet wegneemt, dat afwisseling een ieder welkom is en bijdraagt tot grootere charme van het bedrijf, dat op zoovele wijzen en onder zoo geheel verschillende omstandigheden kan worden uitgeoefend'. (...) 'Met een verblijd jagershart verbeidden allen de dingen, die komen zouden'. (...) 'En gekomen zijn ze (ze = eenden [Red.]), één tegelijk, bij koppels van twee en drie en meer en spoedig was het een lustig geknetter der schoten over den geheelen linie. We zagen ze komen van verre, de woerden met hun groene nekken, glinsterend in de zon, de meesten hielden den eenmaal aangenomen richting, terwijl enkele door de schoten uit den koers gingen om langs een omweg den plas te bereiken, die achter ons lag en waarheen zij allen heenstevenden'. (...) 'Het was lang geen gemakkelijken taak om deze hoog overtrekkenden eenden, wier snelheid in den regel onderschat wordt, daar en dan tegen te houden. Prachtig was de aanblik ze op het schot de wieken te zien samenklappen om met een plof neer te storten. Andere weer als een tol te zien ronddraaien of tegengehouden door nog gezonden

wieken een langzame doch zekere daling te zien uitvoeren. Vooral den van voren getroffen vogels, wier nekken als 't ware werden afgeknakt, kwamen met een geweldige snelheid naar beneden' (...) 'Heel enkele passeerden langs de schutterslinie, om na van al de geweren een salvo te hebben ontvangen, een fleren dood te sterven door het onfaalbaar hoekgeweer'.

De mannen in het groen schoten in luttele minuten honderdvijftig eenden neer....

Het jagershart juicht niet alleen wanneer er veel geschoten is. Dat vernam ik vorig jaar toen ik voormalig fazantenjager Kuypers interviewde voor Argus. Het Weidmannsheil wordt zeker bereikt wanneer er sprake is van 'kwaliteitsjacht'. De heer Smelt Woodland verwoordde die 'kwaliteit' als volgt in zijn boekje 'Jachtsprokkels' op pagina 89-90:

'Heden ten dage, nu andere meer modernere begrippen ingang hebben gevonden, kan alleen het brengen van veel wild voor de geweren den gasten niet meer bevredigen. Hoogere eischen worden gesteld en het kost heel wat hoofdbrekens aan den head-gamekeeper (hoofd-jachtopzichter) om daaraan te voldoen. (...) Het schieten van een pas gesprongen fazant beschouwt men het verbranden van het kruit niet waard en alleen die jachten worden gewaardeerd, waar maatregelen getroffen zijn, dat de fazanten hoog over de schutters gedreven worden, die mooie dat wil zeggen moeilijke schoten bieden'. (...) 'Het genot der drieffachten zou verhogen, zoo er tenminste maatregelen genomen werden, dat het

neerknallen van fazanten, die de hoogte, waarop zij afstrijken, nog niet eens bereikt hebben, onmogelijk werd gemaakt. (...) De uitkomsten zouden er geweldig onder lijden, maar wat zou dit er toe doen, daar een waar jager een goed geslaagd moeilijk schot toch ver boven een vijftal doodgemakkelijke schoten stellen zal'.

De jacht is een schietsport die geen enkele rechtvaardiging kent. Rien Poortvliet dacht er echter anders over. Zijn 'diepzinnige' woorden: *'Het leven op aarde is een lange aaneenschakeling van intermenselijke relaties, en dat is dan ook wel het mooiste bezit dat we hebben. Hoofdpersoon is onze medemens, de rest is bijzaak'. (...) 'Maar dat neemt niet weg, dat we van die bijzaak, Zijn (= de Schepper) velden en bossen, en van de wezens, die Hij daarin voor ons heeft neergezet, mogen genieten. In de tijd die ons is toegemeten, kunnen we af en toe een ogenblik uit de maalstroom van het voortijlende bestaan stappen en ons overgeven aan alles, wat die rijke natuur te bieden heeft. En hebben wij het wat te veel gedaan, ach, dan staat achter die Oordeelsstoel altijd nog wel Sint Hubertus, die de straffende arm kan tegenhouden door enkele verzachtende omstandigheden in Het Oor te fluisteren'.³⁾*

Marianne Thieme

- 1) Titel ontleend aan hoofdstuktitel uit het boekje 'Jachtsprokkels' door L. Smelt Woodland alias 'Moustache', Deventer 1913
- 2) Jachtsprokkels, Pagina 79-81
- 3) Alleen voor Jagers, Pagina 158

Onze meerkoeten

Ze zijn uit het ei, de jonge meerkoeten in het singeltje! Eerst zag ik de rode kopjes onder de veren van moeder koet uitstekend, een paar dagen later zwommen ze al rond, acht stuks. Steeds zijn de jonge meerkoeten luid piepend aan het bedelen en de oudervogels zwemmen af en aan om een lekker brokje in hun snavel te stoppen. De jongen zien er in hun eerste weken fraai uit: ze hebben rode donsveren op de kop en bruinoranje 'haren' om hun hals. Kijk maar eens goed naar de jonge meerkoeten, liefst met een verrekijker, dan zie je ook dat het puntje van hun snavel anders van kleur is dan de rest, die rood is. Vader en moeder meerkoet zijn minder kleurrijk uitgedost: ze hebben donkergrijze tot zwarte veren, terwijl het voorhoofd en de snavel wit zijn, net alsof de vogels hun kop in een blik met witte verf hebben gestoken. Meerkoeten zijn wat kleiner dan de wilde eenden die we ook in de stadsvijvers vinden, maar ze hebben wat langere poten en op het droge lopen ze ook wat makkelijker. Wilde eenden kunnen weer beter vliegen, die hebben niet meer dan een stoepetegel nodig om op te kunnen stijgen. Meerkoeten nemen een lange aanloop, op het water en dat gaat met veel gespetter gepaard.

Er zijn nog meer interessante verschillen tussen meerkoeten en wilde eenden. Bij de meerkoeten zien het mannetje en vrouwtje er precies hetzelfde uit en als de jongen uit het ei zijn, zorgen vader en moeder ook beiden voor de voedselvoorziening. Bij de wilde eenden gaat het helemaal anders: het vrouwtje is onopvallend bruin gestreept, waardoor je haar nauwelijks ziet wanneer ze op het nest zit. Dat broeden doet ze dan ook alleen. De mannetjes - die veel opvallender gekleurd zijn - bemoeien zich daar niet mee en helpen ook niet om andere vogels weg te jagen als die in de buurt komen. Meerkoeten doen dat wel, die zijn heel fel met het weggagen van alle soorten dieren die in de buurt van het nest komen.

Over dat meerkoetennest moeten we nog wat meer vertellen. Het is altijd weer leuk om te zien hoe dat in het vroege voorjaar wordt gebouwd, waarbij de vogels vaak gebruikmaken van een of ander obstakel dat vlak onder het wateroppervlak ligt: het nest mag niet wegdrijven. Voortdurend worden takjes, riethalmen en soms ook een stuk afval aangevoerd en het mannetje gaat daarmee door terwijl het vrouwtje al op de eitjes zit, en ook als de jongen uit het ei zijn. Vanavond nog zag ik dat beide ouders verse grashalmen aan het verzamelen waren en naar het nest brachten, terwijl de jonge meerkoeten er een beetje verdwaasd tussendoor zwommen.

Als je nu toch naar de meerkoeten aan het kijken bent, moet je ook eens opletten hoe ze duiken. Wij mensen zijn net iets zwaarder dan het water, hebben moeite met drijven maar kunnen gemakkelijk duiken, maar bij meerkoeten is het net omgekeerd. Die zijn zo licht dat eerst een soort salto naar voren moeten maken, om zo in de draai voldoende vaart te krijgen om onder water te komen.

Inmiddels zijn de jongen zo'n zes dagen oud. Er is een jong verdwenen en ik verdenk er de ekster van dat hij dat heeft gegrepen, want hij zat afgelopen dagen wat al te vaak begerig naar het meerkoetennest te kijken. Ook de katten uit de

buurt komen op het gepiep van de jongen af, maar ik heb nog geen poes in het water zien springen om er eentje te grijpen. Er zijn nog meer gevaren: de blauwe reiger komt regelmatig in onze stadswijk langs de vijvers en de singeltjes kijken; bruine ratten laten zich zelden overdag zien, maar zitten hier ook. Bij de golfbaan, een kwartiertje lopen van 'mijn singeltje' vandaan, zitten ringslangen. Je kunt aan de meerkoeten horen wanneer zo'n ringslang in de buurt is, want dan hoor je de waarschuwingroep van de vogel, een scherp 'tik', alsof iemand met een stuk staal tegen een steen slaat.

Dat de meerkoeten midden in de stad broeden, in nesten die van ver af voor iedereen zichtbaar zijn, is nog niet zo lang het geval. Voor 1970 waren deze vogels veel schuwer en broedden ze vooral buiten de steden in moerasgebieden. Er zijn nu twee tot drie keer zoveel meerkoeten in Nederland als dertig jaar geleden, maar de aantallen blijven de laatste jaren ongeveer gelijk. 's Winters blijven de meeste meerkoeten in Nederland, en verzamelen ze zich in grote groepen op of in de buurt van wateren die niet dichtvriezen. In de buurt grazen ze ook op het land en sommige boeren vinden dat niet leuk, omdat ze denken dat de vogels dan grote schade aan dat grasland zouden aanrichten. Nu is de meerkoet een diersoort waar niet op gejaagd mag worden. Het provinciebestuur kan echter toestemming geven (dat heet officieel een 'onthefing') aan de eigenaar van een grasland om de vogels te schieten wanneer er sprake is van grote schade. In mei vorig jaar heeft iemand uit de gemeente Giessenlanden (dat is Gorinchem en omgeving) aan de provincie Zuid-Holland zo'n ontheffing gevraagd, en ook gekregen. Maar wij, De Faunabescherming, hebben bij de rechter bezwaar tegen die ontheffing gemaakt, omdat volgens ons helemaal geen sprake was van 'belangrijke schade'. Gelukkig heeft de rechter ons gelijk gegeven en mochten deze mooie vogels niet geschoten worden!

Jan Bouterse

Meerkoet op het nest
(foto: Rob Busser).

Meerkoet met jong
(foto: Paul Lodewijckx)

Het vliegend hert

JOHN T. SMIT

Nederlands grootste en spectaculairste kever, het vliegend hert, heeft het moeilijk. Zijn oorspronkelijke verspreidingsgebied in Nederland is teruggedrongen tot vier kerngebieden. De wettelijk beschermde status van het vliegend hert op Europese schaal verordent dat elke EU-lidstaat de soort actief beschermt. Teneinde deze bescherming op een nuttige manier vorm te geven wordt er veel onderzoek gedaan naar deze soort in zowel binnen- als buitenland. Dit onderzoek richt zich met name op de verspreiding, maar ook op de mogelijkheden voor inventarisatie en monitoring. In Argus 2003/2 hebben we uw aandacht en hulp gevraagd voor de inventarisatie van het vliegend hert in Nederland. In dit artikel geeft de auteur een overzicht van de stand van zaken op dit moment.

Vanwege de verborgen levenswijze wordt dit dier, ondanks zijn opvallende uiterlijk niet snel opgemerkt in het veld. Hierdoor is het moeilijk om de soort te inventariseren en daarmee de verspreiding in kaart te brengen. Dit is echter wel van wezenlijk belang voor een goede bescherming van deze soort, waartoe Nederland verplicht is door de Europese wetgeving.

Bescherming

Er zijn twee Europese wetten waarin de bescherming van het vliegend hert geregeld is; de Conventie van Bern uit 1979 en de Habitatrictlijn, waarvan gebiedsbescherming geëffectueerd wordt via Natura 2000. Het vliegend hert is opgenomen op annex 3 van de Bern Conventie. Dat wil zeggen dat er in iedere lidstaat regels moeten worden vastgesteld die ervoor moeten zorgen dat populaties van deze soorten niet in gevaar komen. In Nederland heeft dat voor de doelstelling gezorgd dat van alle beschermde soorten die in 1982 in ons land voorkwamen, er in 2020 levensvatbare populaties aanwezig moeten zijn, om zo duurzame instandhouding te waarborgen. Het vliegend hert is in de Habitatrictlijn opgenomen op bijlage 2. Deze bijlage bevat soorten met een lidstaatoverstijgend gemeenschappelijk belang. Voor deze soorten is het aanwijzen van speciale beschermingszones vereist. De soorten van de Habitatrictlijn zijn in Nederland integraal overgenomen in de Flora- en faunawet en genieten op die manier wettelijke bescherming. Het proces voor het aanwijzen van habitatrictlijngebieden is in ons land nog in een concept fase. Het ziet er naar uit dat deze gebieden voor zo'n negentig procent overlap gaan hebben met de vogelrichtlijngebieden of met de Ecologische Hoofd Structuur (EHS). Een laatste ontwikkeling op het gebied van bescherming die inmiddels op gang is gebracht, is de Algemene Maatregel van Bestuur (AmvB) artikel 75 van de Flora- en faunawet. Deze maakt het mogelijk om vrijstelling te krijgen op de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet (artikel 8 t/m 12) op basis van een

Inleiding

Het vliegend hert is een dier dat tot ieders verbeelding spreekt. Met name het mannetje is met zijn grootte van maximaal acht centimeter een ware reus onder de Nederlandse insecten en zijn buitenproportionele gewei-vormige kaken geven hem een bizar en bijna buitenaards uiterlijk. Deze kaken worden alleen gebruikt om vrouwtjes en rivaliserende mannetjes te imponeren, en niet om mee te eten. De vrouwtjes zijn een stuk kleiner en missen deze markante kaken.

gedragscode die door een ondernemer zelf wordt opgesteld en ingediend bij het ministerie van LNV ter goedkeuring (zie ook Argus, nummer 2/2003).

Leefwijze

Het vliegend hert is in sterke mate afhankelijk van ondergronds, dood (eiken-)hout dat is aangetast door witrotschimmels. De larven leven van dit dode hout maar kunnen het lignine van het verse hout niet zelf afbreken, daar hebben ze de schimmels voor nodig. De ontwikkeling van de larven duurt drie tot acht jaar. De volgroeide larven verpoppen in het najaar, waarbij de volwassen kevers de volgende zomer uitkomen. De volwassen dieren worden meestal aangetroffen op boomstammen, met name op plekken waar de boom bloedt, ze drinken dit wondvocht. Dit is vaak ook de plek waar de paring plaats vindt. De mannetjes zijn wel eens vliegend waar te nemen, met name op zwoele zomeravonden. De volwassen dieren zijn actief van juni tot en met augustus.

Voorkomen

Het vliegend hert komt nog voor op vier plekken verspreid over zuidoost Nederland. Door de afhankelijkheid van dood (eiken)hout zijn de dieren gebonden aan bossen en houtwallen. In de literatuur is veelal sprake van waarnemingen uit eikenbossen. Tegenwoordig wordt echter gedacht dat de broedplaatsen zich niet in dichte eikenbossen bevinden, waar het koel is, maar eerder in halfopen landschappen zoals gevarieerde bosranden of houtwallen. Nederland ligt aan de noordwest rand van het verspreidingsgebied, waarmee waarschijnlijk de temperatuur een belangrijke limiterende factor is voor de ontwikkeling van de larven.

Inventarisatie en Monitoring

Het is gebleken dat een inventarisatie en zeker een monitoring op de standaard manieren eigenlijk onhaalbaar is. Het vliegend hert lijkt in zulke lage dichtheden voor te komen dat de trefkans gewoonweg te laag is. Omdat de kennis van de verspreiding van essentieel belang is voor een effectieve bescherming is er gezocht naar andere methoden. De afgelopen jaren is er zowel regionaal, in Twente, Gelderland en Utrecht, als landelijk, onderzoek gedaan naar de verspreiding. Hierbij is gebleken dat de meeste waarnemingen gedaan worden door beheerders, recreanten en ook bewoners in de omgeving van de

populaties. Tijdens deze onderzoeken is er veel gebruik gemaakt van publiciteit rond deze soort, waarbij met name het plaatsen van oproepjes tot het doorgeven van waarnemingen een grote bijdrage hebben geleverd aan het onderzoek. Door met enige regelmaat aandacht te blijven schenken aan dit fraaie dier hopen we in de toekomst ook nog waarnemingen te ontvangen zodat de kennis met betrekking tot de Nederlandse situatie actueel blijft.

Een mannetje op de kop van een boomstam in de buurt van Vierhouten (foto: Rob Voss).

Bosbeheer

De laatste vijftien tot twintig jaar is het bosbeheer in Nederland sterk veranderd. Het parkachtige beheer is vervuld voor een meer natuurlijk beheer, waarbij het aanbod aan dood hout aanzienlijk is toegenomen. Deze verandering in beheer is bijvoorbeeld bij zweefvliegen duidelijk merkbaar, veel soorten waarvan de larven in dood hout leven breiden zich behoorlijk uit in Nederland. Bij het vliegend hert, waarvan de larven ook van dood hout leven, is deze trend nog niet zichtbaar. Dit komt waarschijnlijk omdat de larven alleen van dood hout kunnen leven dat door witrot is aangetast. Daarnaast zijn vliegende herten ook nog eens erg honkvast. Het areaal is in Nederland ten opzichte van tweehonderd jaar geleden niet veel kleiner geworden, maar het aantal populaties is wel sterk afgenomen. Om de huidige populaties een steuntje in de rug te geven is er geëxperimenteerd met het kunstmatig aanbieden van broedplaatsen door middel van zogenaamde broed-

stoven, ook wel hertenstoven genoemd. Een broedstoof bestaat uit enkele ten dele ingegraven (eiken)houten stammen of schaaldelen. De experimenten leverde zeer wisselende resultaten op. Er zijn enkele broedstoven aangelegd op de Veluwezoom in 1989 en in 1999 zijn er vier aangelegd bij Hoog Soeren en Vierhouten. De broedstoven op de Veluwezoom hebben tot nu toe geen resultaat opgeleverd, terwijl een van de broedstoven van 1999 al binnen twee jaar larven van het vliegend hert bevatte. Enkele redenen voor het uitblijven van positieve resultaten op de Veluwezoom

zijn te vinden in het verse hout dat is gebruikt voor de aanleg, het vermoedelijk te vochtige bodemtype waarin de stoven zijn aangelegd en het ontbreken van populaties van het vliegend hert in de directe omgeving. In Hoog Soeren en Vierhouten zijn goede en grote populaties aanwezig van het vliegend hert, bovendien is hier aangetast hout gebruikt voor de stoven en zijn ze in een droger bodemtype aangelegd. Op beide plekken is een stoof neergezet op een open en zonnige plek en een op een donkere beschaduwde plek. Van de beide stoven op de open plekken werd binnen drie jaar al gebruik gemaakt terwijl tot op heden slechts een van de beide beschaduwde stoven gebruikt wordt, vermoedelijk omdat deze stoof in een omgeving staat waar weinig dood hout voorhanden is.

Conclusie

We hoeven niet bang te zijn dat het vliegend hert op korte termijn uit Nederland verdwijnt, maar het is wel zaak de

Links: Vrouwtje en de kop van een mannetje op een boomstam.

Linksonder: Twee vechtende mannetjes aan de voet van een Eik.

Onder: Mannetje van het vliegend hert op een stuk hout

(foto's: Gerrit Rekers).

huidige populaties in de gaten te houden. Om het voortbestaan van dit fraaie en beschermde dier in Nederland te waarborgen is het belangrijk dat er voldoende dood hout in de juiste afbraakstaat aanwezig is nabij de huidige populaties, met name op plekken die niet te koud zijn voor de ontwikkeling van de larven.

Meer informatie over het vliegend hert en over het inventarisatie en monitoring project is te vinden op de website van Naturalis, www.naturalis.nl/vliegendhert. Op deze site zijn ook prachtige opnamen van het vliegend hert te bewonderen.

Huidige verspreidingsgebied van het vliegend hert in Nederland.

Oproep

Evenals twee jaar geleden willen wij u nogmaals oproepen om waarnemingen van het vliegend hert door te geven, het liefst voorzien van een foto. De gegevens die in ieder geval genoteerd dienen te worden zijn:

- 1 het geslacht;
- 2 het aantal individuen;
- 3 de datum;
- 4 de vindplaats, zo nauwkeurig mogelijk en het liefst voorzien van Amersfoortcoördinaten. Ook aantekeningen over het gedrag zijn zeer welkom.

Vergeet niet uw naam en e-mailadres of telefoonnummer te noteren, zodat eventuele details nagevraagd kunnen worden.

De waarnemingen kunnen per e-mail gestuurd worden naar: eis@naturalis.nl of per post naar: EIS-Nederland, Antwoordnummer 10430, 2300 WB Leiden (geen postzegel nodig).

Jachthut van het kwartaal

Ook buiten ons land, door heel Europa, staan duizenden jachthutten. Staan ze in ons land meestal stiekem langs en in de randen van bossen en weidevelden, in het buitenland zijn ze overal zichtbaar. Als je bijvoorbeeld via de uitvalswegen naar Duitsland of België rijdt, kom je ze overal tegen. Op de foto's is duidelijk te zien dat niet al deze bouwwerken even solide zijn. Opmerkelijk is verder dat de jachthutten in andere Europese landen vaak veel groter zijn dan in ons land. Wat de precieze reden daarvan is, is ons niet duidelijk.

Op bijgaande foto's ziet u jachthutten uit Polen, Frankrijk, Duitsland, Kroatië en Oostenrijk.

Wilt u meehelpen onze jachthutten-site op internet, www.jachthutten.nl, compleet te maken? Stuur dan uw foto's van jachthutten en misstanden op jachtgebied naar ons e-mailadres postmaster@jachthutten.nl.

Polen

Frankrijk

Kroatië

Duitsland

Oostenrijk

